

МИЛЛИЙ ҒОЯ: АСОСИЙ ТУШУНЧА ВА ТАМОЙИЛЛАР

www.niza.uz

ТОШКЕНТ

МИЛЛИЙ ҒОЯ: АСОСИЙ ТУШУНЧА ВА ТАМОЙИЛЛАР

ЎҚУВ ҚЎЛЛАНМА

ТОШКЕНТ – 2016

**УЎК
КБК**

Миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар. –Т.: «Fan va texnologiya», 2016, 244 бет.

ISBN 978–9943–

Мазкур ўқув қўлланма миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар фанидан намунавий дастур асосида яратилди. Ушбу қўлланмадан барча олий таълим бакалавр босқичи талабалари фойдаланишлари мумкин.

Тузувчилар:

Б.Б.Баратбоев – *Қўқон ДПИ миллий ғоя, маънавият асослари ва ҳуқуқ таълими кафедраси ўқитувчиси;*

Э.Ш.Орипов – *Қўқон ДПИ миллий ғоя, маънавият асослари ва ҳуқуқ таълими кафедраси ўқитувчиси.*

Такризчилар:

И. Саифназаров – *ф.ф.д., профессор;*

В. Алимасов – *ф.ф.д., профессор.*

Масъул муҳаррир:

О.И.Ортиқов – *Қўқон ДПИ миллий ғоя, маънавият асослари ва ҳуқуқ таълими кафедраси катта ўқитувчиси*

ISBN 978–9943–

© «Fan va texnologiya» нашриёти, 2016.

К И Р И Ш

Инсон тафаккурсиз яшай олмагани каби жамият ҳам ғоялар, назарияларсиз мавжуд бўла олмайди. Ҳар қандай жамиятда муайян ғоялар тизими юзага келади. Айнан ушбу ғоялар тизими жамиятни тараққиётига ёки таназзулига сабаб бўлади. Шу маънода, собиқ тоталитар тузум мафкурасини инқирозга учраши, мустақил Ўзбекистон давлатининг миллий ривожига асос бўлган миллий ғояни юзага келишига олиб келди.

Инсоният қадимдан ўзини доимий фаолиятга ундаб турадиган ҳаётбахш ғояга эҳтиёж сезиб яшаб келган. Чунки табиатда вакуум бўлмаганидек, инсон онги ва қалбида ҳам бўшлиқ бўлиши мумкин эмас. Шу маънода, халқимизга, хусусан ёшларимизга миллий ғоя ва мафкура мазмун - моҳиятини тушунтириш, тарғиб-ташвиқ қилиш, миллий ғоя негизида янгича дунёқараш ва тафаккурни шакллантириш ниҳоятда муҳим бўлиб, «Миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар» фани шу каби масалаларни ечими сифатида юзага келган.

Президент Ислом Каримов миллий истиқлол ғояси ва мафкурасини шакллантириш муаммосига доир мулоҳазаларида бу анча муддатни ўз ичига оладиган жараён эканлигига эътиборни қаратиб, бу соҳадаги ишларни такомиллаштириб боришда Олий ўқув юртлари жамоалари олдида катта масъулиятли вазифалар турганини назарда тутган эди. Президент Ислом Каримовнинг 2006 йил 25 августда чиқарган «Миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самаладорлигини ошириш тўғрисида»ги ПҚ-451 сонли Қарори бу масъулиятни янада ошириб юборди. Чунончи, бу қарор муносабати билан эндиликда ихтисослик «миллий истиқлол ғояси» эмас, балки «миллий ғоя» деб аталишининг жуда катта назарий ва амалий аҳамияти бор.

Бугун миллий ғоя тарғиботи масаласи тобора долзарблашиб бормоқда. Негаки бугун ядро полигонларида эмас, мафкура майдонларидаги курашлар кўп нарсани ҳал қилмоқда. Ҳозир жаҳонда содир бўлаётган чуқур ўзгаришлар шароитида ёшларда янгича, ижодий, мустақил, яратувчанлик руҳида фикрлаш ва ҳаракат қилиш кўникмаларини ҳам шакллантириш зарур.

Президентимиз таъкидлаганидек: «...бугун янгича фикрлайдиган янги авлоднинг майдонга чиқаётгани»¹ бу соҳадаги ислохотларнинг бош мақсадларидан биридир.

Шунингдек «Миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар» фа-ни бугунги кунда фарзандларимизнинг маънавий оламини юксалтириш, уларни миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш, ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзи тамойилларини қарор топтириш, уларни гиёҳвандлик, ахлоқсизлик, четдан кириб келаётган ҳар хил зарарли таъсирлардан, «оммавий маданият» ниқоби остидаги таҳдид ва хатарлардан асраш масалаларида, айниқса, ҳозирги мураккаб ва таҳликали замонда миллий ўзлимиз, азалий қадриятларимизга ёт ва бетона бўлган турли хил хуружлар, ёшларимизнинг онги ва қалбини эгаллашга қаратилган ғаразли интилишлар тобора кучайиб бораётган бир пайтда талабаларни янада хушёр ва огоҳ бўлишга ундовчи мавзулардан иборат.

«Миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар» – мустақиллик йилларида ўрганиш имкони очилган янги фанлардан биридир. Мазкур фаннинг мақсади эзгу ғоялардан ва соғлом мафкурадан маҳрум бирон бир миллат ва жамиятнинг узоққа бора олмаслигини, ҳар қандай халқ ва давлат ўз тараққиётининг ғоявий-мафкуравий тамойилларини белгилаб олиши зарурлиги ижтимоий жараён-ларнинг муқаррар қонунияти эканлигини ёшларнинг қалби ва онгига сингдиришдан иборатдир.

Ҳозир биз яшаётган давр ғоявий-мафкуравий жиҳатдан ўта мураккаб воқелик эканлигини ҳисобга олган ҳолда, ушбу жараённинг ҳар бир иштирокчиси мукамал ғоявий-мафкуравий билимга эга бўлиши лозимлигини инобатга олиб мазкур ўқув қўлланмани тайёрлаш зарурияти туғилди. Янги маълумот ва ахборотлар асосида тайёрланган мазкур қўлланма ушбу соҳага қизиқувчи барча инсонларнинг назарий ва амалий фаолиятларида муайян даражада ёрдам бера олса, ўқув қўлланмани тайёрлашдан кўзланган мақсадга эришилган деб ҳисоблаш мумкин.

¹ Каримов И.А. Она юртим бахту иқболи ва келажаги йўлида хизмат қилиш – энг олий саодатдир. Т.: «Ўзбекистон», 2015. Б. 186.

1-МАВЗУ: «МИЛЛИЙ ҒОЯ: АСОСИЙ ТУШУНЧА ВА ТАМОЙИЛЛАР» ФАНИНИНГ ПРЕДМЕТИ, МАҚСАДИ ВА ВАЗИФАЛАРИ

«Миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар» фанининг

Миллий ғоя ўз - ўзидан инсоннинг онгига, тафаккурига сингиб, ишонч ва эътиқодига айланиб қолмайди. Бунга ҳар бир инсон ўз ҳаёти давомида эришиб боради. Унинг қандай даражада одамларнинг ишонч ва эътиқодидан, турмуш ҳаётидан жой олиши бир қатор омилларга боғлиқ. Демак, унда ҳам муайян қонуниятлар амал қилади. Миллий ғоянинг фан сифатида ўқитилиши, унинг ўзига хос предмети, объекти, мақсад ва вазифалари мавжудлигини англатади.

Биринчидан, бошқа ижтимоий-гуманитар фанлар қатори «Миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар» фанининг ҳам муайян билимлар тизими хос бўлганидек, унинг ҳам ўзига хос мавзулари, тушунчалари, қонун ва категориялари мавжуд.

Иккинчидан, унинг барча бошқа фанлар қатори ўз предмети, объекти ва мақсад ҳамда вазифалари бор. Аввало, ҳар бир фан олдида кўйиладиган умумий талаблар миллий ғояга ҳам бевосита дахлдор. Айни пайтда миллий ғоянинг жамият, халқ миллий маданияти негизлари асосида шаклланиш, ишонч ва эътиқодга айланиши билан боғлиқ ўзига хос хусусиятлари мавжудлигини ҳам ҳисобга олиш керак. Бунда ҳар бир инсон ёки шахснинг индивидуал хусусиятлари, унинг ўзига хос дунёқараши, шунга мос тафаккур ва ҳаёт тарзи, миллий онг, ўзлигини англаганлиги даражаси алоҳида ўринга эга. Миллий анъаналарга, тарихи, она тили, маданиятига бўлган муносабатда шаклланган ва мустаҳкамланган қалбдаги руҳияти, эътиқоди, садоқати билан Ватанпарварлик ва миллатпарварлик туйғулари ўзининг ва миллатининг шаъни, кадр-қимматини ҳурмат қилишда намоён бўлади. Шунингдек, ҳар бир инсонда умуминсоний қадриятлар бошқа халқлар ва миллатларнинг маданий ютуқларига ҳам ўзаро манфаатдорлик ҳамда миллий тараққиётида уни мустаҳкамлаш нуқтаи назаридан қараш, баҳолаш кўникмалари, саъй ҳаракатлари орқали ўз ифодасини топади. Ушбу

фаннинг предметини миллий маданий мерос ва умуминсоний кадриятларнинг ўзаро муносабати миллий ғояни халқнинг ишонч ва эътиқодига айланиши «ғоя» ва «мафкура» тушунчалари, уларнинг халқлар, миллатлар ва давлатлар тақдирига таъсирини ўрганиш ташкил этади. Миллий ғоя фанининг предметини фақат «ғоя ва мафкура» тушунчаларидан иборат деб қабул қилиш ушбу фанни тор доирада тушунишга олиб келади. Бу фаннинг предметини ҳозирги замондаги мафкуравий жараёнлар, унинг маъно-мазмундаги ўзига хос жиҳатлари таъсир этиш қонуниятлари, маълум бир маконда ва даврда намоён бўлиш хусусиятлари, уни кўп миллатли давлатимиз фуқаролари онги ва қалбига сингдириш йўллари ҳамда услубларини аниқлаш ҳам ташкил этади.

Бу жараён, биринчидан, фан талаблари асосида, муайян андоза, тартиб ва қоидаларга, билим ва тажриба тизимига шунчаки тушавермаслиги билан ҳам алоҳида ажралиб туради. Унинг ана шундай хусусиятга эга бўлиши миллий ғоя кишиларнинг онг ва тафаккури, дунёқараши, мақсад ва интилишлари миллий-маънавий меросга муносабатнинг ишонч ва эътиқодлари орқали жамият ҳаётида намоён бўлиш хусусиятлари билан боғлиқ; Иккинчидан, миллий ғоянинг шаклланиши кишилар (халқ, миллат, авлодлар) амалий фаолиятида ҳамда ўзаро муносабатларида ишонч ва эътиқодга айланишининг намоён бўлиши «бир чизиқли», ягона тартиб, меъёрларга осонликча тушавермайди. Айни пайтда фуқаролар, турли ижтимоий гуруҳлар ёки қатламлар, миллат ва элатларни ўзаро муштарак мақсадлар, ғоялар бирлаштириб турмас экан, улар ўртасида ўзаро ҳамжиҳатлик, тотувлик ҳам бўлмайди. Шунинг учун ҳам, миллий ғоянинг предмети умуман, ҳар қандай ғояларнинг шаклланиши унинг жамият ҳаётига таъсирини эмас, Ўзбекистонда миллий ғоянинг шаклланиши, мамлакатда кенг жамоатчиликнинг ишончи ва эътиқодига айланиши унинг миллий-маданий негизларини кенг жамоатчиликнинг онг ва таффақурига, интилишлари, хулқ атвори, кўникмаларига айланиши, ҳамда ижтимоий ҳаёт, меҳнат фаолиятида намоён бўлиш шарт-шароитларини, омилларини, қонуниятларининг, илмий-назарий асосларини ўрганишдир.

Миллий ғоя - мустақилликни қўлга киритиш, уни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш Ўзбекистоннинг дунё ҳамжамиятида ўзига хос ва мос тарзда ўз нуфузига эга бўлишига ундайдиган,

халқни, миллатни жипслаштириб турадиган мақсадлар, манфаатлар мажмуидир.

Миллий ғояни ўрганишнинг объекти аввало, Ўзбекистоннинг ўзига хос табиий, ижтимоий-иқтисодий, сиёсий, миллий-маданий ривожланиш хусусиятларини, кадриятларини ўзида қамраб олади ва унга асосланади. Ўрганиш жараёнида халқнинг турмуш тарзи, урф-одатлари, тили, маданияти, миллий-маданий мероси, унга одамларнинг муносабати, ишонч ва эътиқодлари, онг ва тафаккури, дунёқараши билан боғлиқ мақсадларини жамият ҳаётида намоён бўлишини таҳлил этиш ҳам муҳимдир. Шунингдек, фаннинг объектини Ўзбекистон танлаган тараққиёт йўли ва миллий ривожланишнинг миллий-маънавий негизлари ва умумбашарий тамойиллар ташкил этади.

Миллий ғоя асосан дунё халқлари тажрибаси ва ютуқларини ҳисобга олган ҳолда Ўзбекистоннинг миллий ривожланиш янги йўналиши моделининг миллий-назарий асосларидир. Негаки, Ўзбекистон халқининг ўзига хос шундай миллий-маданий мероси ва кадриятлари мавжудки, мамлакатда яшаётган ҳар бир фуқаро, оила, халқ ва миллат уни ўз ҳаётининг барча жабҳаларидан чуқур ўрин олиши муҳим. Улар орқали шу халқ, миллатнинг «ўзлигини», «борлигини» бошқа халқлар ёки миллатлардан фарқини англаб олиш мумкин. Шу хусусиятларни сақлаб қолинган ҳолда «Ўзбекистон ўзига хос ва мос тараққиёт йўлидан ривожланиши мумкин». Бунинг учун унинг ўз миллий ғояси жамият ҳаёти соҳалари билан ўзаро уйғунлашмоғи муҳим аҳамиятга эга. Ана шундай ишонч, эътиқод, миллий ғурурланиш, ўзлигини намоён этиш ва кадрлаш туйғулари миллий ғояни халқнинг ишонч ва эътиқодига айланганлигини кўрсатувчи муҳим мезондир. Ана шу ишонч ва эътиқод Ўзбекистон тараққиётининг кафолатидир.

Демак, миллий ғоянинг мақсад ва вазифалари умуминсоний кадриятлар устуворлиги тамойилига тўла тўқис мос келиши, демократик эркинликлар ва инсон ҳуқуқларини сақлашга доир халқаро андозаларга ҳамоҳанглиги билан ҳам инсоният тарихидаги кўпгина миллий ғоялардан фарқ қилади.

Миллий ғоянинг асосий мақсади фуқароларни, кенг жамоатчиликни асосий ғоялари, мақсад ва йўналишлари билан Ўзбекистоннинг тараққиёт йўлининг маъно ва мазмуни, миллий-маданий негизлари, хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, уларда ишонч уйғотиш, уларни адолатли, демократик фуқаролик жамияти

қурилиши мақсадларини амалга оширишга уюштиришда маънавий-руҳий рағбатлантиришда намоён бўлади. Миллий ғоя фуқароларни ғоявий жиҳатдан тарбиялайди. Ғоя билан ғоянинг, фикр билан фикрнинг, жаҳолатдан маърифатни фарқини англашга, маърифатга ишонч ва эътиқодни мустаҳкамлашга хизмат қилади. Фуқароларда миллий ғояга «зид» бўлган ёт ва бегона, зарарли ғоялардан сақланишга, унга нисбатан фикрга қарши фикр, ғояга қарши ғоя, жаҳолатга қарши маърифат билан жавоб бериш, унга нисбатан доимо тайёр бўла олиш «иммунитетини» шакллантиради. Миллий ғоя мамлакатнинг олдида турган улуғ, бунёдкорлик ишлари ундан кўзланган асосий мақсад инсонларни эркин ва фаровон ҳаётга эришиш, озод ва обод Ватан қуриш йўлида ҳар бир киши учун ҳаракат йўналиши бўлишга қаратилган. Миллий ғоя ҳеч қачон кишиларнинг онги ва дунёқарашини «бошқариш»ни, уларни яна аллақандай «қолипга», «ягона андозага» солишга қаратилган эмас.. У фикрлар, ғоялар хилма-хиллигига асосланади. Эркин фикрни уйғотиш ва фикр эркинлигини кафолатлаб бериш, ўзгалар фикрини тинглаш, эшитиш ва айтишга имконият яратади. Демак, миллий ғоя «ягона ғоя»га интилишдан мутлақо бегона бўлганлиги билан ҳам бошқа носоғлом ғоялардан фарқ қилади. Миллий ғоя воқеа-ҳодисаларни билиш, таҳлил этиш, баҳо бериш каби илмий, тарбиявий ва амалий вазифаларни ҳам бажаради.

Улардан энг муҳимлари:

- одамларимизда мустақил дунёқараш ва эркин фикрлашни шакллантириш;
- миллий тотувлик, ҳамжиҳатликни истиқболимиз йўлидаги энг катта ғоялардан ҳисобланиши носоғлом маҳаллийчилик, уруғ-аймоқчилик деб аталадиган иллатлардан ҳоли этиш;
- ҳаётга энди қадам кўяётган ёш авлоднинг дунёқарашига янгича маъно ва мазмун бахш этиш орқали унда фаол ҳаётий позицияни, миллий ғояга ишонч ва эътиқодни шакллантириш;
- жамиятимизда соғлом ижтимоий муҳитни яратиш, кишилар онгига Ватан тақдири учун маъсуллик, ягона Ватан туйғусини мустаҳкамлаш;
- истибдод даври асоратлари, қуллик ва мутелик кайфиятларининг онгимизда, тафаккуримизда сақланиб қолаётгани сабабларини таҳлил этиш, уларни бартараф этиш йўлларини топиш зарурати билан боғлиқ вазифаларни ҳал этишдан иборатдир. Демак, янгича фикрлайдиган, мутелик туйғусидан холи бўлган, ўзлигини

англаган, авлод-аждодларини, маданий меросини яхши билган маънавий баркамол авлодни тарбиялаш жамият мафкурасининг муҳим вазифасидир.

Ғоя тушунчаси ва унинг ижтимоий моҳияти

Маълумки, инсон ўзининг ақл-заковати, иймон-эътиқоди ва ижодий меҳнати билан бошқа барча тирик жонзотлардан фарқ қилади. Инсон онгли мавжудот. Онгни шартли равишда иккита катта қисмга бўлиш мумкин: биринчиси - инсоннинг руҳий олами; иккинчиси - фикрий олам, яъни тафаккур оламидир. Руҳий олам ўз таркибига сезгилар, идрок, тасаввур, кечинма, ҳис- ҳаяжон, диққат, хотира ва бошқаларни камраб олади. Тафаккурнинг мантиқий шаклларига тушунча, ҳукм ва хулоса киради. Фалсафанинг азалий қоидаларидан бири- тил ва тафаккур бирлигидир. Тилнинг энг бирламчи маҳсули сўз бўлгани каби, тафаккурнинг дастлабки шакли - тушунчадир. Тушунчалар бир ёки бир неча сўзлар билан ифодаланади; аммо ҳар қандай сўз ҳам тушунча бўла олмайди. Сўзлар воситасида англанилган тугал фикр гап деб аталишини биламиз.

Инсон тафаккури воқеликни идрок этиш мобайнида турли фикрлар, қарашлар, ғоялар ва таълимотлар яратади. Демак, биринчидан, ғоя инсон тафаккурининг маҳсулидир. Иккинчидан, ғоя олдин мавжуд бўлмаган ўзида янгиликни ташувчи фикрдир. Учинчидан, олдин ғоя пайдо бўлади, ундан кейин ғоя асосида мафкура, мафкура асосида эса тизим, сиёсат пайдо бўлади. Бинобарин, ғоялар ҳам инсон тафаккурининг маҳсули бўлсада, лекин тафаккур яратган ҳар қандай фикр ёки қараш, мулоҳаза ёки нуқтаи назар ғоя бўла олмайди. Фақат энг кучли, таъсирчан, залворли фикрларгина ғоя бўла олиши мумкин. Ғояларнинг оддий фикрлардан фарқи шундаки, улар гарчи тафаккурда пайдо бўлса-да, инсон (ва жамият) руҳиятига, хатто туб қатламларига ҳам сингиб боради. Ғоя шундай қувватга эгаки, у одамнинг ички дунёсигача кириб бориб, уни ҳаракатга келтирувчи, мақсад сари етакловчи руҳий-ақлий кучга айланади.

Муайян ғоя одатда алоҳида олинган шахс онгида шаклланади, кейинчалик эса жамиятнинг турли қатламларига тарқалади, турли элат ва миллатлар орасида ёйилади. Мустақил ҳаётга қадам қўяётган янги авлод жамиятда мавжуд ғоялар таъсирида тарбияланади, муайян қарашлар ва ғояларни ўз эътиқодига сингдиради, ўз навбатида янги ғояларни яратади ва тарғиб этади.

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi <https://kitobxon.com/uz/asar/3907> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси <https://kitobxon.com/uz/asar/3907> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию можно найти на сайте <https://kitobxon.com/ru/asar/3907>